

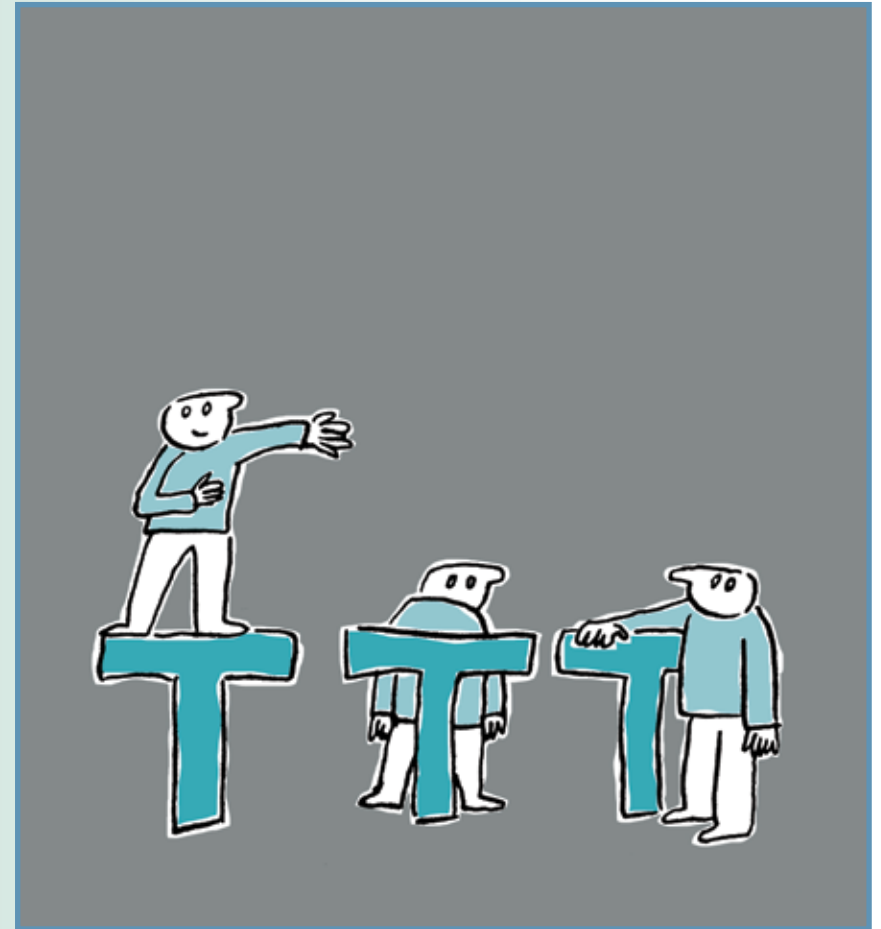
A HÁROM T

Szabad ország szabad fia azt csinál, amit szabad

A modul szerzője: Magasi András

SZOCIÁLIS, ÉLETVITELI
ÉS KÖRNYEZETI KOMPETENCIÁK

12. ÉVFOLYAM

MODULVÁZLAT

	Tevékenységek – időmegjelöléssel	A tevékenység célja/ fejlesztendő készségek	Munkaformák és módszerek	Eszközök/melléletek	
				Diák	Pedagógus
I. RÁHANGOLÁS, A FELDOLGOZÁS ELŐKÉSZÍTÉSE					
I/a Valahol egy lány					
A	A tanár elmondja, hogy az Illés együttes A királyé nem leszek című dalát betiltotta a hatalom a 70-es években. A dalt azonban később Koncz Zsuzsa Valahol egy lány címen előadhatta. Az osztály meghallgatja a dalt, majd megpróbálják kitalálni, hogy vajon miért nem tetszett a korabeli hatalomnak. Azonosítják, hogy milyen szövegrészek vezethettek a betiltáshoz, illetve ahhoz, hogy végül mégis megtúrték a dalt. 10 perc	Az érdeklődés felkeltése és a foglalkozás alaphangulatának megadása Hallás utáni szövegértés Kommunikáció	Frontális munka – tanári magyarázat, zenehallgatás és irányított beszélgetés		P1 (zene) DVD-lejátszó
II. ÚJ TARTALOM FELDOLGOZÁSA					
II/a Az INSERT technika bemutatása és csoportalakítás					
A	A tanár a P2 alapján ismerteti az INSERT eljárás lényegét. A diákok öt csoportot alakítanak. A csoportokban mindenki megkapja a D1 mellékletet, és csoportonként a D2 források egyikét. 5 perc	A következő munkafázis technikai előkészítése Figyelem	Frontális munka – tanári magyarázat és csoportalakítás	D1 (Kislexikon) D2 (Források)	P2 (Módszertani leírás)

	Tevékenységek – időmegjelöléssel	A tevékenység célja/ fejlesztendő készségek	Munkaformák és módszerek	Eszközök/mellékletek	
				Diák	Pedagógus
II/b A cenzúra működése					
A	A tanulók feldolgozzák a kapott szöveget, és elkészítik saját jegyzeteiket, és megbeszélik a szöveg legfőbb üzeneteit. Ezután egy valaki a helyén marad, és fogadja a hozzá érkezőket. A többiek pedig átülnek a következő asztalhoz. A helyben maradók megosztják tudásukat az újonnan jöttekkel. 20 perc	Új ismeretek szerzése és továbbadása Szövegértés Szabálykövetés Szóbeli szövegalkotás	Egyéni szövegfeldolgozás Csoportmunka – egy marad, a többi megy	A jegyzetekkel ellátott szövegek	P3 (Módszertani útmutató)
II/h Két emelet boldogság					
A	A tanulók megnézik Herskó János 1960-as filmjének kezdőjelenetét. Megállapítják, hogy melyik társadalmi csoportot akarta támogatni a rendszer (a munkásokat és az értelmiségieket). Látják ugyanakkor, hogy „szocialista összeköttetései” és pénze révén a nem támogatott maszek fodrász is érvényesül. 5 perc	Betekintés a korszak társadalompolitikájába Befogadás Verbális kommunikáció	Frontális munka – filmnézés és irányított beszélgetés		P4 (Filmrészlet)
III. AZ ÚJ TARTALOM ÖSSZEFOGLALÁSA, ELLENŐRZÉS ÉS ÉRTÉKELÉS					
III/a Írás saját magunk számára					
A	A diákok házi feladatként kapják, hogy írják le, mi volt számukra a legérdekesebb és a legfontosabb információ az eltelt órán, és véleményüket indokolják is. Olyan kérdéseket is írniuk kell, amelyre választ szeretnének kapni, megjegyezve, hogy miért érdekli őket a téma. Ezt az írást a következő napon kell leadniuk. 2 perc	Az eddigi tapasztalatok összegzése és a következő szakasz gondolati megnyitása Véleményalkotás Érdeklődés	Egyéni feladat – véleményalkotás és kérdésfeltevés		P5 (Módszertani útmutató)

	Tevékenységek – időmegjelöléssel	A tevékenység célja/ fejlesztendő készségek	Munkaformák és módszerek	Eszközök/melléletek	
				Diák	Pedagógus
III/b A projektfeladatok kiosztása					
A	Mind az öt csoport kap egy olyan projektfeladatot, amelynek keretében választ kell keresniük a mellékletükben megjelölt kérdésre. Válaszukat egy 5 perces bemutató keretében fejthetik ki a következő órán. 3 perc	A következő óra tartalmi előkészítése Figyelem Befogadás	Frontális munka – feladatok kiosztása	D3-7 (Feladatok és forrásanyagok)	

2. tanóra

	Tevékenységek – időmegjelöléssel	A tevékenység célja/ fejlesztendő készségek	Munkaformák és módszerek	Eszközök/melléletek	
				Diák	Pedagógus
I. RÁHANGOLÁS, A FELDOLGOZÁS ELŐKÉSZÍTÉSE					
I/a A három T					
A	A diákok a korábban együtt dolgozó csoportokban helyezkednek el a teremben. Mindegyik csoport kap egy csomagolópapírt, aminek a közepére felírják, hogy „3T”, és elkészítik a fogalom asszociációs ábráját (fürtábra). Az osztály megbeszéli, hogy milyen fogalmak kerültek fel az ábrára az egyes csoportokban. 5 perc	Ráhangoló asszociációs gyakorlat Asszociációs készség Együttműködés Kreativitás	Csoportmunka – fürtábra készítése Frontális munka – csoportos szóforgó	Csomagolópapír Vastag filctollak	

	Tevékenységek – időmegjelöléssel	A tevékenység célja/ fejlesztendő készségek	Munkaformák és módszerek	Eszközök/mellékletek	
				Diák	Pedagógus
II. ÚJ TARTALOM FELDOLGOZÁSA					
II/a Filmrészletek megtekintése					
A	A tanár bemutatja két film „slágereit” (Állami Áruház, 2x2 néha 5), és felhívja a tanulók figyelmét arra, hogy ezek a támogatott filmek (1953–56 között) zenéjükben az operetthez ragaszkodnak, ugyanakkor a dalok szerzői Fényes Szabolcs és Szenes Iván, akik a hatvanas években (táncdal-fesztiválok) is meghatározó dalszerzők. 5 perc	Hangulat ellenpont teremtése a bemutatókhoz Befogadás	Frontális munka – filmnézés és tanári magyarázat		P6 (Állami Áruház) P7 (2x2 néha 5)
II/b A projektek bemutatása					
A	Egymást követően mindegyik csoport 5-5 percben bemutatja a projektjét. A többiek minden bemutató után egy perc alatt összefoglalják, és leírják a legfontosabb benyomásukat a D8 értékelő lapra. 30 perc	Új ismeretek szerzése egymástól való tanulás révén Előadókészség	Frontális munka – bemutatók megtekintése Egyéni értékelés	A bemutatókhoz szükséges segédletek D8 (Értékelő lap)	
III. AZ ÚJ TARTALOM ÖSSZEFOGLALÁSA, ELLENŐRZÉS ÉS ÉRTÉKELÉS					
III/a A művészet szabad...					
A	A diákok körbe ülnek, és sorban mindenki mond egy gondolatot arra vonatkozóan, hogy lehet-e korlátok közé szorítani a művészetet. Ha igen, milyen eszközökkel? Ha nem, miért nem? Az óra végén összeszedik az értékelő lapokat, és egy önként vállalkozó tanuló feldolgozza azokat a következő találkozásig. 5 perc	A foglalkozás tapasztalatainak közös továbbgondolása Szóbeli szövegalkotás Véleményalkotás	Frontális munka – beszélgetőkör		

TANÁRI SEGÉDLETEK

P1 (ZENE)

Illés: *Valahol egy lány*

P2 MÓDSZERTANI LEÍRÁS

Az INSERT eljárás

Az INSERT a metakognitív folyamatokat segítő, interaktív jegyzetelési eljárás, melynek során olvasás közben a szöveget saját megértésünknek és tudásunknak megfelelően oldalszéli szimbolikus jelekkel látjuk el az alábbiak szerint:

□	az olvasottak megegyeznek előzetes ismereteimmel vagy feltételezéseimmel
–	az olvasottak ellentmondanak előzetes ismereteimnek vagy feltételezéseimnek, illetve eltérnek azoktól
+	az olvasottak új információt tartalmaznak számomra
?	az olvasottak további kutatásokra vagy kérdésekre ösztönöznek
*	az olvasottakról kiegészítő információ jutott eszembe

Az INSERT hatékony eszköz, mely lehetővé teszi, hogy a tanulók olvasás közben nyomon kövessék saját megértési folyamataikat, számba vegyenek további tanulási indítékokat, miközben olvasásuk aktív, kognitív, metakognitív eseménnyé válik. Ha a tanuló figyelemmel kíséri saját megértésének folyamatát, az információkat aktívan kontextualizálja. Az eljárás segítségével az elmélyült figyelem mindvégig fenntartható.

Az olvasás megkezdése előtt ismertessük a tanulókkal az INSERT eljárás lényegét, mutassuk be a használni kívánt szimbolikus jeleket, és kérjük meg őket arra, hogy olvasás közben használják a jelölést a szöveg margóján! Természetes, hogy nem szükséges minden sor végén jelet tenni, és az is, hogy egy sorba több jel is kerülhet, ha az olvasó azt szükségesnek véli. A szöveg feldolgozása után a tanulók saját jelöléseik alapján készíthetnek táblázatot, majd párban, csoportban vagy közösen megbeszélhetik (megbeszélhetjük) az olvasottakat.

Bárdossy Ildikó – Dudás Margit – Pethőné Nagy Csilla – Priskinné Rizner Erika: *A kritikai gondolkodás fejlesztése: Az interaktív és reflektív tanulás lehetőségei – Tanulási segédlet pedagógusok és pedagógusjelöltek számára a saját élményű tanuláshoz.* Pécsi Tudományegyetem, Lépésről Lépésre a Kritikai Gondolkodásért Egyesület, Pécs – Budapest, 2002, 331. o.

P3 EGY MARAD, A TÖBBI MEGY

Tartalma, lényege

A kooperatív tanulásszervezés során szükség van arra, hogy a csoportok egymás munkáival megismerkedjenek. Ennek egyik formája ez a technika. Lehetővé teszi, hogy egy időben történjék meg a kiscsoportokban az elvégzett munkáknak, a gondolkodási folyamatok eredményének bemutatása.

Az alkalmazás menete

A négyfős csoportokat az adott kooperatív feladat elvégzése után arra kérjük, hogy ismerkedjenek meg a többi csoport produktumával az alábbiak szerint:

1. A kiscsoport tagjai számozzák meg magukat!
2. A csoport három tagja (kettes, hármas, négyes számú diák) átül a szomszéd csoport asztalához, hogy megismerkedjék az ő munkájukkal.
3. Az egyik csoporttag (egyes számú diák) azonban marad, hogy fogadja a másik csoport három tagját, és magyarázatokat fűzzön saját csoportja munkájához.
4. Adott idő után a társai visszatérnek, és akkor a kettes számú diák lesz a vendéglátó, míg az egyes és másik két társa elindul, hogy újabb csoportot látogasson meg.
5. A folyamat ugyanígy zajlik mindaddig, amíg minden diák volt vendéglátó és látogató is, tehát a csoportok megismerkedtek egymás munkáival.

Tanács

Ha a kooperatív munka során két-két csoportnak azonos volt a feladata, akkor vagy csak az azonos feladatú csoportotok látogatják meg egymást, vagy éppen a feladat természete miatt pont ők nem kell, hogy meglátogassák egymást.

Bárdossy Ildikó – Dudás Margit – Pethőné Nagy Csilla – Priskinné Rizner Erika: *A kritikai gondolkodás fejlesztése: Az interaktív és reflektív tanulás lehetőségei – Tanulási segédlet pedagógusok és pedagógusjelöltek számára a saját élményű tanuláshoz.* Pécsi Tudományegyetem, Lépésről Lépésre a Kritikai Gondolkodásért Egyesület, Pécs – Budapest, 2002, 331. o.

P4 (FILMRÉSZLET)

Két emelet boldogság

P5 MÓDSZERTANI ÚTMUTATÓ – ÍRÁS SAJÁT MAGUNK SZÁMÁRA

Tartalma, lényege

Az írás ebben az esetben gondolkodást, tanulást segítő eszköz. Cél, hogy az íráskészség olyan fokra fejlődjön, hogy a tanuló az írást eszközként tudja használni gondolatainak, érveinek, problémáinak, kérdéseinek lejegyzésekor. A tanuló ez esetben azért ír, hogy megértse, tisztázza, rendezze gondolatait, hogy emlékezzék; röviden: gondolatokról és információkról elmélkedjék. Az ilyen írás a gondolatok szabad áramlására összpontosít, és elősegíti a kritikai gondolkodás fejlődését.

Az alkalmazás menete

A gondolkodást segítő írást az óra bármelyik részében alkalmazhatjuk az RJR keretben.

Ha a **ráhangelés** szakaszában alkalmazzuk, bátorítsuk a tanulókat, hogy mindent írjanak fel, ami eszükbe jut! Az ilyen írást többnyire páros vagy kiscsoportos megbeszélés előzi meg, a véleménycsere során meghallgatják egymást, ezzel tudatosulhatnak olyan összefüggések, amelyeknek addig nem voltak tudatában. Ez az eljárás hatékonyan serkenti a gondolkodást.

A **jelentésteremtés** fázisában megkérhetjük a tanulókat, hogy írják le saját véleményüket a tanultakról, vagy írják le a tanultakat, hallottakat saját szavaikkal. Ez nagyon jól előkészíti a jegyzetelést. Kezdetben segítségként mondják el előbb egy társuknak, mit akarnak leírni, azután írják le!

Ugyancsak ebben a szakaszban segíti a kritikai gondolkodást, ha például egy olyan képet mutatunk a tanulóknak, amelyik kapcsolatban áll a tanultakkal, s arra kérjük őket, hogy írják le azokat a gondolataikat, amelyeket a kép ébreszt bennük.

A tanulói kérdések is fontos eszközei a tanulásnak. Éppen ezért kérjük meg a tanulókat, hogy írjanak föl kérdéseket az éppen tanultakkal kapcsolatban! A kérdésekre az egymás mellett ülők is válaszolhatnak, de a kérdéseket össze is gyűjthetjük, majd találmra kiosztjuk őket, és minden tanuló megválaszolja a neki kiosztott kérdést.

A **reflektálás** szakaszában is igen hasznos eszköz az írás.

- Az óra végén kérjük meg a tanulókat, hogy írják le, mi volt számukra a legérdekesebb és a legfontosabb információ aznap! Már az óra elején hívjuk fel a figyelmüket arra, hogy az óra végén ilyen feladatot kapnak! Hasznos, ha ezt az eljárást heti egy-két alkalommal alkalmazzuk.
- Egy olyan órát követően, amikor valamilyen eljárás lépéseit tanítottuk, adjuk oda a tanulóknak a lépések listáját, de úgy, hogy a sorrendet összekevertük. Kérjük meg őket, hogy rendezzék a lépések listáját helyes sorrendbe!
- A tanulók írják le véleményüket arról, amit az órán tanultak! Fontos, hogy a véleményüket indokolják is.
- Tekintsük át az óra végén a tanult fogalmat, és kérjük meg a tanulókat, hogy írjanak le legalább egyetlen olyan módot, ahogyan az órán tanult fogalmat alkalmazzák!
- A tanulók az óra végén írjanak föl olyan kérdéseket, amelyekre szeretnének választ kapni! Azt is tegyék hozzá, hogy miért érdekli őket a válasz!

Tanács

Ahhoz, hogy bátran írjanak a tanulók, vagyis gyakorolják, alkalmazzák a kritikai gondolkodás érdekében végzett írást, néhány fontos alapelvet be kell tartani.

- A gondolkodás érdekében végzett írást nem osztályozzuk, nem is javítjuk. Az ilyen írás a gondolatok szabad áramlására összpontosít. Ennek érdekében hagyni kell, hogy a tanulók szabadon írjanak, a helyesírási hibák ne rontsák a tartalmi munkát.

Bárdossy Ildikó – Dudás Margit – Pethőné Nagy Csilla – Priskinné Rizner Erika: *A kritikai gondolkodás fejlesztése: Az interaktív és reflektív tanulás lehetőségei – Tanulási segédlet pedagógusok és pedagógusjelöltek számára a saját élményű tanuláshoz.*

Pécsi Tudományegyetem, Lépésről Lépésre a Kritikai Gondolkodásért Egyesület, Pécs – Budapest, 2002, 332–333. o.

P6 (FILMRÉSZLET)

Állami Áruház

P7 (FILMRÉSZLET)

2X2 néha 5

P8 HÁTTÉR-INFORMÁCIÓK

Takács M. József: *A Dühöngő ifjúságtól a Woodstock-nemzedékig*

A nyugati társadalmakban utoljára a hatvanas években fogalmazódtak meg olyan – tömegmozgalmakat elindító – ifjúsági követelések, melyek nem csupán az adott fiatal generáció sajátos igényére vonatkoztak, hanem a társadalom egészének alapvető átalakítását célozták. Ezek az ifjúsági mozgalmak – bizonyos értelemben – valóban megváltoztatták világunkat. Bár a korabeli (s lényegében mindmáig fennálló) társadalmi struktúrát radikálisan elutasító ifjúság politikai téren csak minimális eredményeket ért el, de kivívta az életforma szabad(abb) megválasztásának többé kétségbe nem vonható jogát, ami aztán utóbb a politikai értékrenden belüli változásokat is elkerülhetetlenné tette.

Az 1968-ban tetőző világméretű ifjúsági lázadás előzményeit keresve legalább az ötvenes évek közepéig kell visszanyúlnunk, hiszen 1955-ben jelent meg a majdani beat-nemzedék legfőbb kultuskönyve, Jack Kerouac regénye, az *Úton*, majd 1957-ben Allen Ginsberg *Üvöltés* című, sokkoló hatású költeménye. Ugyanebben az évben alakították meg különböző neoavantgarde művészcsoportok Olaszországban az életmód művészi forradalmát hirdető Sztuacionista Internacionálét, melynek tevékenysége utóbb az egész nyugati világra nagy szellemi befolyást gyakorolt. Ugyanekkor lépett színre Nyugat-Európában és az Egyesült Államokban az előző békés, konformista nemzedéktől alapvetően különböző – vad bandákba, gangekbe tömörülő – „dühöngő ifjúság”, melynek „ok nélkül lázadó” fiataljai még csak ösztönösen (gyakorlatilag ideológiamentesen) tiltakoztak az előttük álló szürke átlagpolgári lét, a háború utáni gazdasági fellendüléssel megszülető posztindusztriális társadalom mindinkább elidegenedett viszonyai ellen. Szintén ekkortájt jelentek meg Amerikában tömegesen az örökösen vándorló hobók és hipsterek, e „fehér néger”, akik nem kértek az – egyént egy óriási gépezet jelentéktelen csavarjának szerepébe kényszerítő – ipari civilizáció „áldásaiból”.

Az ötvenes évek közepén született, s örületes sikert arató rock and roll, majd az abból kialakult beatzene szintén fontos előkészítője volt a hatvanas évek radikális ifjúsági mozgalmainak. A nagy lemeztársaságok által favorizált korábbi, régimódi sztárok csupán egy elsősorban profitorientált vállalkozás cégerei voltak, míg a rock- és beatzenészek – legalábbis az első időkben – egy addig némaságra kárhóztatott

generáció igényeinek és követeléseinek szószólói lettek. A helyüket nem találó fiatalok problémáira koncentrált, külsőségeiben és tartalmában is demokratikus beatzene (a színpadra lépők ugyanolyan átlagos munkás- vagy diákrácok voltak, mint hallgatóságuk, s egyszerű gitárzenéjüket bárki könnyen játszhatta saját hangszerén) kezdetben egy nagyon inspiráló közegben, az elit művészetek peremén, megtúrt műfajként létezett; hasonlóan az ugyanekkor induló pop art mozgalomhoz, mely az elidegenedett/elűzletiesedett hagyományos képzőművészeti formáktól megcsömörlött átlagember művészeti törekvéseit testesítette meg.

Természetes hát, hogy az új, társadalomkritikai élű zenei és képzőművészeti irányzatok számos ponton (koncertdízletek, ruhák, lemezborítók, plakátok) összekapcsolódtak, sőt esetenként egybeolvadtak, mint Andy Warhol zenekara, a Velvet Underground esetében. A korszak legnagyobb zenei eseményei, a newporti, monterey-i és a woodstocki rockfesztiválok is nyilvánvalóan rokoníthatók a pop art által feltalált happeninggel, csakhogy ezeken a zene-, béke-, szeretet- és kábítószerünnepeken fiatalok százezrei vettek részt, s élhették át a néhány órára vagy napra megvalósult utópiát, a szabadság, egyenlőség és testvériség világának boldog illúzióját.

A fiataloktól elvárt „jóneveltséggel”, „jólöltözöttséggel” szemben a rock és a beat kezdetétől fogva a vadságot és fésületlenséget, a megkövetelt renddel szemben a spontaneitást testesítette meg, továbbá megteremtette az előadók és a közönség eksztatikus egygyé válásának, a fiatalok „itt és most” történő testi-lelki felszabadulásának, az élet és a művészet összemosódásának lehetőségét. A szüleiktől minél élesebben elhatárolódni kívánó fiatalok számára megnyugtató volt az a tény, hogy a felnőttek értetlenül és megbotránkozva szemlélték már a Beatles-mániát is, Jimi Hendrix torzított-gerjesztett elektromos gitárjának elementáris hangja pedig egyenesen a szívbajt hozta rájuk.

Az emberi testnek a konvenciók alóli felszabadításáért folytatott harcban a korszellemet kifejező rockzene nemcsak az öltözködés, a hajviselet és a tánc terén hozott áttörést, hanem az addig uralkodó erkölcsi-szexuális prudéria ellen is rohamra indult – gondoljunk csak a „csípőtekergető” Elvisre, Jim Morrison vagy a Rolling Stones egyes dalaira. A rock és a szexuális forradalom kölcsönhatása azután is megmaradt, hogy a hatvanas évek közepén számos zenész már általánosabb társadalmi-politikai kérdéseket kezdett feszegetni dalaiban. (...)

Az álszent (kis)polgári erkölcs elleni lázadás, a polgárpukkasztás legeredetibb fenegyereke, Frank Zappa letolt nadrágban, vécén ülve fényképeztette le magát, művészi ars poétikája pedig így hangzott: „Egyetlen akkord sem elég torz ahhoz, hogy kommentáljon minden förtelmet, amit a kormány a nevünkben véghezvisz.” Nagy visszhangjuk volt a roksztárok provokatív egyéni gesztusainak is. John Lennon például – a rhodesiai fajüldöző rezsimnek titkon fegyvereket szállító angol kormány elleni tiltakozásul – visszaküldte lovagi kitüntetését a királynőnek, később pedig Yoko Onóval közösen ágy-béke-happeningeket rendezett a hippik „Szeretkezz, ne háborúzz!” jelszavának szellemében.

A második nagy világegés utáni – immár „csak” lokális háborúkkal terhes – békében született nemzedék a humanizmus és az alapvető emberi jogok nevében fordult szembe a militarizmussal, az egyének és népek elnyomásának minden formájával. A beilleszkedni nem tudó, nem kívánó fiatalok úgy gondolták, ha a „felnőttek” világa ilyen rettenetes, akkor ők inkább nem akarnak „felnőni”. „Remélem, meghalok, mielőtt megöregednék” – énekelte 1965-ben Pete Townshend (The Who: My generation), és a korszak legnagyobb nemzedéki bálványai – James Dean, Che Guevara, Janis Joplin, Jimi Hendrix és Jim Morrison – sajnos valóban az önpusztításban vélték megtalálni az öregedés ellenszerét. (...)

A hagyományos színházi prudéria korlátait leromboló, meztelen színészeket és tömegszexjeleneteket bemutató, helyenként trágár szövegű, háborúellenes musical, a Hair nyitó és záródala (Aquarius, Let the sunshine in) a generáció himnuszaivá lettek. (...)

A nők ekkortájt kibontakozó emancipációs mozgalma más vonatkozásban is divatba hozta a „meztelenséget”: a lányok miniszoknyát húztak, s eldobták melltartójukat. A számos ifjúsági megmozdulást kísérő provokatív meztelenkedés pedig a fiatalok azon meggyőződését tükrözte, hogy nekik – képmutató szüleikkel ellentétben – nincs semmi szégyellnivalójuk. Híppisen tarka öltözékével és a hosszú haj kultuszával az ifjúság az egyenruhás, rövidre nyírt hajú katonáktól való különbözőségét hangsúlyozta.

A hatvanas évek közepén érte el a felnőttkor küszöbét az a generáció, amely immár nem az ötvenes évek ösztönös ifjúsági vandalizmusával, hanem átgondolt, tudatos – bár gyakran gyermekien naiv – ideológiákkal felfegyverkezve fordult szembe az apák tekintélyelvű világával, a determinált életpályák sivárságával, a fogyasztói társadalom konzumterrorjával, a munka-siker-előrelépés pénzcentrikus mókuskerekével, az elavult családi és társadalmi struktúrákkal. A fiataloknak jó okuk volt a felnőttekkel szembeni szélsőséges bizalmatlanságra („Senkinek se higgy, aki már elmúlt harmincéves!”), hiszen ez az a nemzedék, amely a nukleáris világégéstől való rettegés, a nyugat-berlini krízis és a kubai rakétaválság hidegháborús éveiben nőtt fel, s szembesülnie kellett olyan „forró” fegyveres konfliktusokkal is, mint a koreai, az algériai és a vietnami háború vagy a wattsi, detroiti és newarki négerek gettőlázadásai.

Megtapasztalták, hogy a jog és az igazság, a béke és az általános jólét jelszavait fennen hangoztató nyugati világ hatalmi-katonai gépezete azonnal beindul, ha gazdasági érdekeit fenyegetve érzi, s eközben a kormányok nemcsak eltűrik, de gyakran kifejezetten támogatják a véreskezű harmadik világbeli diktátorokat, az amerikai déli fajgyűlölők vagy a német, olasz és francia újfasiszták szervezeteit. Az ifjúsági mozgalom legfőbb célja éppen ezért mindenhol az autoriter szellemiség és politikai gyakorlat felszámolása, az ifjúság – és általában a civil társadalom – emancipációjának kivívása volt. Ezért tüntettek a német diákok Csombe kongói diktátor, majd Reza Pahlavi iráni sah berlini látogatásakor, ezért radikalizálódott az itáliai diákmozgalom (miután a rendőrség és az olasz újfasiszta csoportok együttesen támadtak rájuk), ezért vonultak a londoni fiatalok vietnami zászlókkal az amerikai nagykövetség elé. Mászt nem is nagyon tehettek, hiszen ez a politikai véleménynyilvánítás jogától megfosztott generáció (csak a 21 éven felüliek rendelkeztek választójoggal) csupán az utcára vonulva fejezhette ki tiltakozását.

Felsorolni is nehéz lenne, mi minden hatott erre az ifjú generációra: a beatmozgalom lázító zenéje és irodalma, majd a művészet és a társadalom egyidejű, radikális megújítását célzó neoavantgarde alkotásai, a kubai forradalom győzelme és általában a latin-amerikai gerillamozgalmak, Dominika amerikai megszállása, a Kennedy-gyilkosság, a fokozódó környezetszennyeződésről szóló tudósítások, (...)

Az apák és fiúk közötti nemzedéki konfliktus nem azért éleződött ki, mintha a fiúk az apák által birtokolt pozíciók mielőbbi megszerzéséért szálltak volna harcba. Nem, ez a generáció magát a hierarchizált rendszert, a feltétlen tekintéllyel bíró vezetőkre és a szabadságuktól megfosztott, engedelmes alattvalói létre kárhoztatott vezetettekre osztó társadalmi berendezkedést kérdőjelezte meg. Az apák azon jogát vonták kétségbe, hogy megfellebbezhetetlen döntéseket hozzanak, legyen szó akár a család, akár az ország vagy az egész világ sorsáról.

Ez a generáció tehát egy szabadabb, humánusabb, igazságosabb, elnyomó intézményektől mentes, békében élő világ megteremtéséért szállt harcba, egy olyan örömteli világért, melyben ismeretlen fogalom az atomzsarolás és a politikai gyilkosság, a kizsákmányolás és az elidegenedés. Esméikhez hűen, a fiatalok a világ megvál(tozta)tásáért indított harcukban csak ritkán – akkor is elsősorban önvédelemből – folyamodtak erőszakhoz. Az ifjúság sokkal kevésbé volt agresszív, mint a vele szemben fellépő államhatalom.

Az agyonmanipulált „magányos tömegeből” kitörni akaró ifjúság talán legártatlanabb csoportját alkotó hippik semmi mást nem akartak, csak hogy hagyják őket békén. Cserébe ők sem foglalkoztak sokat az általuk teljes egészében elutasított és menthetetlennek ítélt társadalommal. A hatvanas évek közepén „felfedezett” Zen-buddhizmus és a Krishna-hit – no meg a kábítószeres és a szabad szerelem – gondtalan, boldog nirvánájában éltek. A szeretet és a béke elkötelezett hívei voltak, egyetlen „fegyverük” – ha a virágokat nem számítjuk ide – a személyes példamutatás volt. A társadalomból kivonuló, passzív rezisztenciát választó virággyermek csak azért hagyták el időnként szeretetre alapozott közösségi életük színterét, a nagyjából önellátó kommunákat, hogy valamilyen alkalmi munkával egy kis pénzt keressenek, melynek segítségével aztán megajándékozhatták magukat egy újabb pszichedelikus vagy valóságos utazással, hiszen a nagy béketüntetések és rockfesztiválok mindig a hippik adták a tömegek derékhadát (számukat 1968-ban az Egyesült Államokban több mint félmillióra becsülték).

A hippiknél aktívabb és radikálisabb yippik viszont nyíltan hirdették egy kulturális-spirituális forradalom szükségességét, s mindent meg is tettek – elsősorban a humor, az ironia, a provokáció és a szélsőséges túlzás eszközeivel élve – annak érdekében, hogy eljövételét siettesék. Legfőbb céljuk az volt, hogy az emberek figyelmét magukra vonják, képzeletüket megragadják, elgondolkodásra készítsék őket, hiszen – a szituacionistákhoz hasonlóan – úgy vélték, a forradalomnak mindenekelőtt a fejekben kell lezajlania. Fő jelszavuk Abbie Hoffmantól származott: „Ne öld meg az ellenségedet! Tedd nevetségessé!” Ennek jegyében az Amerika-ellenes Tevékenységet Vizsgáló Bizottság elé idézett Jerry Rubin az amerikai függetlenségi háború önkénteseinek egyenruhájában jelent meg a tárgyalóteremben. Abbie Hoffmann az 1967. októberi washingtoni békenagygyűlés és a Pentagon elleni menetelés előtt azzal „ijesztgette” a katonai adminisztráció tisztviselőit, hogy buddhista boncok imáinak erejével a Pentagont száz méter magasba fogják emelni, s ott addig lebegtetik, amíg minden gonoszság ki nem röppen belőle. A yippik pedig azzal tették felejthetlenné a Demokrata Párt 1968. augusztusi chicagói elnökjelölő konvencióját, hogy a hatalmi gépezet egyszerűen csak „disznóknak” titulált tagjait felszólították: szavazzanak a tömegesen odasereglett yippik jelöltjére, a város utcáin végigterelt igazi, élő disznóra. (...)

A minden szervezethez nélkülözhető beat-, hippie- és yippi-mozgalom elsősorban szavakkal, illetve szimbolikus gesztusokkal tiltakozott a háború, az elnyomás, az unalmas, szabadsághiányos élet, a manipuláció és a tekintélyelvű gondolkodás ellen. Követelte az atomfegyverek és a környezetszennyező technikák betiltását, a faj, nem vagy életkor szerinti megkülönböztetés eltörlését. Az ifjúsági tiltakozó mozgalom ezen – szellemi és életmódbeli forradalmat hirdető – expresszív ága mellett azonban létezett egy militáns, aktivista ág is, mely jól szervezett, félig-meddig illegális, újbaloldali csoportokból állt, amelyek tudatos akcióikkal a proletárforradalom mielőbbi kirobbantására törekedtek. (...)

Ezzel egyidejűleg bontakoztak ki a kelet-európai diákmozgalmak is, amelyek – bár teljesen más, a nyugatinál sokkal despotikusabb társadalmi-politikai közegben zajlottak – annyiban rokoníthatók a fejlett tőkés országok ifjúsági megmozdulásaival, hogy a prágai, varsói, belgrádi és budapesti diákok is az autoriter hatalomgyakorlás elve, valamint az azt szolgáló elnyomó intézmények ellen léptek fel.

Számukra azonban a fő kérdés nem az elidegenedés vagy a kultúra áruvá válásának problémája volt, s nem is valamiféle spirituális vagy politikai forradalom kiereszkedésének vágya vitte őket az utcára. A Kelet-Európában ekkoriban ímmel-ámmal megkezdett desztalinizációs folyamat lassúsága és felemásága miatt egyre türelmetlenebbé, elkeseredettebbé váló ifjúság mindenekelőtt az ideológiai tabuk ellen, a szemellenzős kultúrpolitika túlkapásai, valamint az állampolgári szabadságjogok durva korlátozása ellen tiltakozott. Társadalmi

léptékű változásokat végül csupán a „prágai tavasz” hozott, hiszen a diákmozgalom csak Csehszlovákiában talált szövetségeseire, csak itt valósult meg a demokrácia híveinek széles nemzeti összefogása. Éppen ezért, míg más kelet-európai országokban a „rendcsináláshoz” elégségesnek bizonyultak az adminisztratív, illetve rendőri eszközök, addig az „emberarcú szocializmus” megvalósításának csehszlovákiai kísérletét csak a (mostoha)testvér országok tankjaival lehetett eltiporni.

Felvetődik a kérdés, hogy miért nem jött létre semmiféle együttműködés az egyidejűleg tetőző keleti és nyugati ifjúsági mozgalmak között. A problémát kiterjesztve azt is megkérdézhetnénk, hogy miért nem tudták egymást – az esetenkénti szolidaritási gesztusoknál közvetlenebb módon – támogatni az angol, német, spanyol, olasz és francia diákszervezetek. Nézzük előbb ez utóbbi kérdést. Egyrészt ez a lázadó nyugati ifjúság – a fennen hangoztatott közösségi eszmék ellenére – túlságosan individualista szemléletű volt ahhoz, hogy képes legyen efféle közös fellépésre. Másrészt ezek a fiatalok túlságosan is magabiztosak voltak, naiv, kamaszos hittal állították, hogy a régi világ egyetlen, lendületes rohammal elsöpörhető. Harmadrészt pedig az ideológiai szektásság – főleg az aktivista csoportok körében – oly mértékben eluralkodott, hogy hatékony együttműködésre még az egy országon belüli szervezetek is csak ritkán voltak képesek. (...)

A '68-as mozgalmak elcsendesülése/leverése után megfogalmazódó keserű felismerések – miszerint: 1) a szocializmus megreformálhatatlan; 2) a kapitalizmus (frontális támadással) nem győzhető le – új utak keresésére készítették a nyugati ifjúságot, Kelet-Európa pedig hosszú évekre dermedt gyászba merült. Nyugaton a hatvanas–hetvenes évek fordulóján indultak meg az immár nem a társadalmi viszonyok felforgatására, hanem azok humanizálására törekvő – ezért világszerte rokonszenvvel fogadott – különféle alternatív mozgalmak, míg a „hatvannyolcasok” másik, militáns – a „munkásosztályt” bármi áron forradalmasítani akaró – szárnyának legelvakultabb hívei a mindenki által elítélt terrorizmus zsákutcájába tévedtek. (...)

A konszolidáció után is a politikai szembenállás veszélyét magában hordozó „alkotó értelmiségnek” becézett véleményformáló értelmiség pacifikálására és neutralizálására alakult ki az Aczél nevéhez kapcsolt értelmiségpolitika. Az irodalmi és a művészeti élet politikai semlegesítésének módszere a „3 T” néven ismertté vált cenzúragyakorlat volt. A mindenkori cenzúragyakorlat lényegét jelentő tiltás és engedélyezés („támogatás”) mellett a harmadik lehetőség, a „tűrés” jelentette a fellazító névumot.

A középső T alkalmazása esszenciálisan mutatja meg a politikai közömbösítés mibenlétét. A túrt kategória olyan irodalmi és művészeti, valamint egyéb szellemi alkotások engedélyezett, hivatalos keretben történt közreadását jelentette, amelyek szellemisége nem állt összhangban a hivatalos ideológiával, de a hatalom számára politikai veszélyt nem jelentett. Ez a gyakorlat fejlődött a hetvenes évekre azzá a doktrínává, amely szerint a szellemi élet területén a rendszer lemond a marxizmus eszmei monopóliumáról, csupán a hegemoniára tart igényt.

A neutralizálás gyakorlatát a tudományokra vonatkozóan a „tudománypolitikai irányelvek” szabályozták. Az alapelv: „a kutatás szabadsága – a közlés felelőssége” azt jelentette, hogy a kutatók „belső anyagként” mindent megírhatnak (ez ugyan jelenthette azt, hogy a kutatási jelentést „titkosították”, és a továbbiakban a jelentés szerzője sem olvashatta el újra), viszont nem publikálhatják azt, amit a hatalom a maga szempontjából kockázatosnak ítél.

Forrás: Rubicon, 1998/1.